

Olga Dąbrowska-Cendrowska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach,
ORCID 0000-0002-7527-3789

**Katarzyna Konarska, *Media publiczne a demokracja: teoria i praktyka. Media publiczne Europy Środkowo-Wschodniej*,
Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego,
Wrocław 2021, 521 s., ISBN 978-83-229-3764-8**

Monografia pt.: *Media publiczne a demokracja: teoria i praktyka. Media publiczne Europy Środkowo-Wschodniej*, autorstwa Katarzyny Konarskiej wpisuje się w nurt badań nad mediami publicznymi w ujęciu porównawczym. Nie ukrywam, że przyjąłem tę publikację z dużym uznaniem zarówno ze względu na jej temat, jak i sposób prowadzenia narracji. Autorka skoncentrowała się na analizie czynników warunkujących prawidłowe funkcjonowanie systemów medialnych, ze szczególnym uwzględnieniem mediów publicznych w ośmiu krajach Europy Środkowo-Wschodniej tj.: Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Słowacji, Słowenii oraz Węgier, uwzględniając ich odmienności kulturowe, społeczne, ekonomiczne i polityczne. Uważam, że w czasach kryzysu mediów publicznych w niektórych krajach Europy należy zwracać uwagę na prace im poświęcone, dotyczące ich poziomu autonomii instytucjonalno-finansowej oraz niezależności oferty programowej, sprzęgniętej z interesem publicznym, które świadczą o stopniu rozwoju i funkcjonalności demokratycznych instytucji państwa. Media publiczne są, inaczej rzecz ujmując, ważną składową demokratycznych społeczeństw.

We wstępie K. Konarska przedstawiła czytelnikowi główne założenia monografii, sformułowała cele badawcze, pytania szczegółowe, postawiła hipotezy, omówiła metodologię badań zastosowaną w pracy oraz zaprezentowała literaturę przedmiotu, uwypuklając potrzebę dogłębnych analiz mediów publicznych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Chcę w tym miejscu podkreślić, że

dzięki bogatemu doświadczeniu w badaniu systemów medialnych państw zachodnioeuropejskich badaczka doszła do przekonania, że proponowane w tych modelach rozwiązania, wnikliwie omówione w rozdziale trzecim, nie tworzą uniwersalnych wzorów, które da się łatwo przenieść w struktury innych systemów medialnych. W związku z powyższym, Autorka postawiła sobie za cel „weryfikację stopnia, w jakim zakres wolności i niezależności publicznych instytucji medialnych zależy od instytucjonalnych rozwiązań przyjętych na poziomie regulacji mediów, w jakim zaś od postaw elit politycznych, ich stosunku do demokratycznych reguł i wartości” (s. 9). Z tak sformułowanego celu wyłoniła się teza, która zakłada, że działalność mediów publicznych warunkowana jest nie tylko odpowiednimi ramami prawnymi, lecz zależy także od czynników politycznych, a dokładniej od kultury politycznej

Media i demokracja to tytuł rozdziału pierwszego, który Autorka rozpoczęła od przywołania poglądów badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe (m.in.: Piotr Sztompka, Manuel Castells, John Brookshire Thompson, Robert Robertson, Marshall McLuhan, Anthony Giddens, David Held) na kwestie dotyczące technologizacji i globalizacji, jako czynników wywierających, zdaniem jednych destrukcyjny, zdaniem innych pozytywny, wpływ na demokrację reprezentatywną. Dostrzegając przeobrażenia w procesie komunikowania, zwłaszcza komunikowania masowego, określanego w literaturze przedmiotu mianem masowej komunikacji zindywidualizowanej, Autorka widzi potrzebę odwołania się do tradycyjnych teorii i ponownego przeanalizowania podstawowych kategorii, stanowiących o istocie funkcjonowania mediów. Wszystko w celu ponownego określenia roli i miejsca mediów publicznych w systemach demokratycznych. W konsekwencji K. Konarska zaprezentowała dotychczasowy dorobek nauki dotyczący demokratycznej służby środków masowego przekazu, korelacji idei wolności prasy, jako pierwszego medium masowego z systemami demokratycznymi, sferą publiczną i społeczeństwem obywatelskim. Wynikiem takiego podejścia jest odwołanie do koncepcji czterech teorii prasy Fredricka S. Sieberta, Theodore’a Petersona i Wilbura Schramma oraz do empirycznej koncepcji systemowego ujęcia funkcjonowania mediów Daniela Hallina i Paola Manciniego. Poza tymi dwoma wiodącymi modelami, Autorka omówiła także koncepcje Jamesa Currana, Edwina Bakera czy Paula Norria. Tym sposobem przedstawiła ewolucję poglądów na rolę i miejsce mediów w systemach demokratycznych.

W rozdziale drugim *Media publiczne w przestrzeni społecznej* Autorka poruszyła dwie zasadnicze kwestie. Pierwszą było wnikliwe omówienie znaczenia mediów publicznych, jako sfery publicznej społeczeństwa obywatelskiego w demokracji. Badaczka rozpoczęła od nakreślenia ewolucji koncepcji podejścia do mediów publicznych w Europie. Punktem wyjścia musiało być zatem odniesienie się do BBC (British Broadcasting Corporation), powołanej w 1927 roku jako instytucji użyteczności publicznej. Klamrą tej części rozważań uczyniła słowa Karola Jakubowicza, który stwierdził, że „przyszłość mediów publicznych, to w istocie rzeczy debata o ideowym i kulturowym fundamencie społeczeństwa

oraz roli państwa i sektora publicznego w zaspokajaniu potrzeb jednostek i całego społeczeństwa, czyli w sumie o wizji społeczeństwa i wartościach w nim panujących” (s. 88). Drugą, było wyjaśnienie, na czym polega idea misji publicznej, jak jest postrzegana przez badaczy zajmujących się tą tematyką. Szeroka analiza zagadnienia doprowadziła do sformułowania wniosku, że bez względu na to, jaką przyjmujemy perspektywę teoretyczną czy stosowną praktykę definiowania służby publicznej, misja musi pozostać konstruktem ideowym, wyrażanym w praktyce działania mediów, zgodnie z demokratycznymi normami.

Tło analityczno-opisowe i metodologiczny konstrukt dla właściwych badań przedstawiła Autorka monografii w jej trzecim rozdziale, zatytułowanym *Systemy organizacji i funkcjonowania mediów publicznych w Europie*. Zestawiła niezbędne uwarunkowania oraz podstawowe założenia normatywne, warunkujące prawidłowe funkcjonowanie publicznych instytucji medialnych w dojrzałych systemach demokratycznych i odniosła je do praktyki działania nadawców dziewięciu wybranych państw Europy Zachodniej. Klarownie uzasadniła wybór tych krajów bazując, z jednej strony na wskaźnikach określających poziom demokracji państw, stopień wolności i pluralizmu mediów oraz sytuację rynkową publicznych instytucji medialnych, z drugiej na reprezentatywności dla różnych modeli systemów medialnych, wyróżnionych przez Hallina i Manciniego, tj. liberalnego, demokratycznego korporacjonizmu i spolaryzowanego pluralizmu. W konsekwencji porównywała regulacje strukturalne, systemy organizacji i zarządzania, nadzoru i kontroli mediów publicznych, sposoby finansowania działalności nadawców oraz normalizację treści w systemach mediów Wielkiej Brytanii, Finlandii, Szwecji, Niemiec, Belgii, Holandii, Francji, Hiszpanii i Włoch.

Media publiczne Europy Środkowo-Wschodniej, to tytuł ostatniego rozdziału, na łamach którego przedstawiono wyniki badań empirycznych przeprowadzonych tą samą „aparaturą metodologiczną”. Należy w tym miejscu podkreślić, że K. Konarska cały czas miała świadomość zarówno różnic między badanymi regionami Europy, jak i rozbieżności pomiędzy poszczególnymi państwami w obrębie jednej grupy. Rozpoczęła od zaprezentowania rozwoju demokracji w ośmiu badanych państwach, korzystając z danych Freedom House i Economist Intelligence Unit. Skoncentrowała się na procesie transformacji ustrojowej badanych państw i kształtowaniu ich polityki medialnej, gdyż słusznie uznała, że są to czynniki mające zasadniczy wpływ na rozwój systemów medialnych. Na szczególną uwagę zasługuje analiza aktów normatywnych (ustaw), ramowo regulujących funkcjonowanie nadawców oraz instytucji nadzorczo-kontrolnych w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Dzięki niej udało się uwypuklić różnice między tymi krajami a państwami zachodnioeuropejskimi. Jak wynika z badań, w przypadku Czech, Polski, Węgier, Litwy, Łotwy, Estonii, Słowenii, Słowacji, pomimo przejścia zasadniczych przepisów dla demokracji i liberalizacji systemów medialnych, mających na celu zagwarantowanie wolności słowa i mediów, niezależności nadawców publicznych i powszechnej prywatyzacji, nie

wszędzie udało się wprowadzić regulacje i wypracować mechanizmy w praktyce sprzyjające interesom politycznym.

Pracę kończy podsumowanie zawierające wnioski, wynikające z przeprowadzonych porównawczych badań empirycznych, skonfrontowanych z koncepcjami teoretycznymi modeli systemów medialnych, zawiera także postulaty i wskazuje możliwe kierunki dalszych badań. Dokonując bilansu długiej drogi i transformacji, jaką przeszły systemy medialne, ze szczególnym uwzględnieniem mediów publicznych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej dobitnie wskazała, że to właśnie sektor mediów publicznych „ze względu na swą instytucjonalną relację z państwem staje się częścią kompleksu władzy” (s. 434).

Warto dodać, że pracę uzupełniają: obszerna bibliografia, spis tabel, spis rysunków i wykresów oraz indeks osobowy.

Gorąco polecam książkę autorstwa Katarzyny Konarskiej wszystkim tym, których interesują zarówno przemiany mediów publicznych w państwach europejskich w ujęciu komparatystycznym, jak i ich rola oraz znaczenie we współtworzeniu sfery publicznej.